



Dr. Anton Gosar
zaslužni profesor,
Univerza na Primorskem
anton.gosar@fts.upr.si
COBISS: 1.04

*... Lepota dežele je
sloves njen,
njeni ljudje smo
njeno ime, ponosno
ime ...*

*/Dušan Velkavrh
(1986): »Slovenija –
moja dežela«;
Bojc, S. (2020)/*

Slovenija – moja država

Slovenia – My Country

Izvleček

Domoljubje oz. patriotizem¹ pojmuje kot lojalnost do države, v kateri živimo, do njene družbene ureditve in v spoštovanju do naravnih danosti in dosežkov naroda, katerega identiteta nam je vcepljena. Učitelj geografije domoljubje gradi na naravno-geografskih temeljih štirih slovenskih makroregij in dediščini, ki so jo pustili predniki na tem ozemlju. Podoba države bogatijo torej odtisi štirih svetovnih kultur: slovanske, romanske, germanske in ugrofinske. Ponosni smo denimo na oba Nobelova nagrajenca slovenskih korenin Friderika Pregla in Petra Handkeja in tudi na kartografa, kočevskega Nemca Petra Kozlerja, ki je zasnoval prvi zemljevid pokrajin, poseljenih s slovenskim življem. Tudi ameriška izseljenca slovenskih korenin Jože Sutter in Sunita Williams sta nedolgo tega pripomogla k prepoznavnosti Slovenije v svetu. Kot narod gojimo torej domoljubje tako, da vanj vključujemo bogastvo, ki so nam ga prepustili prejšnji rodovi domačinov in Slovencev po srcu oziroma duhovni pripadnosti. V Sloveniji in/ali po svetu so vidni/zaznani **odtisi** njih ustvarjalnosti. Demokracija in vladavina prava, državna suverenost in vpetost v evropsko skupnost narodov je dosežek naših sodobnikov. Učitelj geografije zna ločiti med domoljubjem/patriotizmom in nacionalizmom. Učitelj geografije se osredotoča na predstavitev kulturne krajine, ki so jo rezidenti in posamezniki, oziroma duhovne ali politične institucije, povezane s tem ozemljem, oblikovale in so avtentične ali preoblikovane prepoznavne v državnem okviru in narodnem tkivu.

Ključne besede: domoljubje/patriotizem, nacionalizem, Slovenci, domovina, družbena geografija

Abstract

Patriotism is viewed as loyalty to the country we live in, to its social regime, and as respect for the country's natural features and for the achievements of the nation whose identity has been instilled in us. A Geography teacher builds patriotism on the foundations of the natural geography of the four Slovenian macroregions and on the heritage left behind by our ancestors in this territory. The image of our country is therefore enriched by the footprints of four global cultures: Slavic, Romance, Germanic and Finno-Ugric. We are proud of both Nobel Prize winners with Slovenian roots, Friderik Pregl and Peter Handke, and of the cartographer, the Gottscheer Peter Kozler, who compiled the first map of lands inhabited by Slovenes. Recently, the Americans with Slovenian roots, Jože Sutter and Sunita Williams, have contributed to the recognisability of Slovenia in the world. As a nation we foster patriotism by imbuing it with the wealth handed down by previous generations of natives and of Slovenes at heart or by spiritual affiliation. In Slovenia and/or throughout the world the **footprints** of their creativity can be seen/perceived. Democracy and the rule of law, national sovereignty and integration into the European Community are the achievements of our contemporaries. A Geography teacher is able to distinguish between patriotism and nationalism. A Geography teacher focuses on presenting the cultural landscape formed by its residents and individuals, or by spiritual or political institutions connected with this territory, and which are recognizable within the context of the state and within the national tissue either in their authentic form or transformed.

Keywords: patriotism, nationalism, Slovenes, homeland, social geography

¹ Po slovenskem slovarju sopomenk gre za sopomenki.

Uvod

V skrbi za utrjevanje domovinske zavesti med šolajočimi državljani Slovenije se zaskrbljeno sprašujemo, ali nam bo uspelo generacije XYZ v dobi instant informacij iz svetovnega spleta (prednostno v angleščini) prepričati o vrednoti domoljubja. Potrošništvo in globalizacija sta izrazito načela osebno in skupinsko identiteto, ki smo jo včasih poznali. Nekaterim vzbuja to spoznanje stisko, druge na nek način osvobaja. V času hitrega in obsežnega globalnega pretoka informacij na institucionalni in individualni ravni (Internet, Facebook, Twitter, Instagram ...) se zastavljajo s tem v zvezi številna konkretna vprašanja. Ali imam, kot Slovenec, za »pokrajino srca« samo Slovenijo? Ali lahko gojim v srcu domoljubje do dveh domovin/pokrajin (enako ali različno)? Ali kot državljani Slovenije smem, in v kolikšni meri, gojiti domoljubje tudi do naše druge domovine – Evropske unije (saj ob slovenskih državnih praznikih vzporedno izobešamo zastave obeh)? Leta 2018 čuti več kot polovica prebivalcev EU (56 %) privrženost tudi tej večnacionalni (drugi) domovini, 14 % ji daje celo prednost (European Commission, 2018). Horst Koehler, nekdanji nemški predsednik (2004–2010), je pri razmišljanju o ožjem in širšem pojmovanju domoljubja zapisal: »Domoljubje in svetovljanstvo (nem. Weltoffenheit) se ne izključujeta. Samo tisti, ki ceni sebe, ceni tudi druge ...« (Kirchbach, 2016).

Domoljubje oz. patriotizem² pojmuje mo geograf in tudi na splošno kot lojalnost do države, v kateri živimo, do njene družbene ureditve in kot spoštovanje sedanjih in preteklih enkratnosti naroda, katerega identiteta nam je vcepljena. Domoljubje izkazujemo, ko priznavamo in smo ponosni na dosežke, ki so jih ustvarili nekdanji prebivalci domovine oziroma rojaki zunaj nje. Domoljubno se ravnamo, ko (po)hvalimo dela oseb, ki niso (bile) slovenskega porekla, a so za slovensko državo, kulturo, znanost, umetnost itd. veliko prispevale in pripomogle k ugledu države, razumevanju njenih kulturno-zgodovinskih danosti in postavile Slovenijo na geografski zemljevid sveta. Iz knjige papeža Janeza Pavla II »Spomini in identiteta« (2005) – vemo, da je zadnja leta življenja rad zahajal v gore, predvsem Dolomite – povzemamo citat, ki na kratko odraža bistvo domoljubja: »Patriotizem je ljubezen do vsega, kar pooseblja domačo deželo: njeno zgodovino, njeno tradicijo, njen jezik, njene naravne znamenitosti. To je ljubezen, ki upošteva dela naših rojakov in priznava sadove njihove genialnosti.« (Woytila, 2005).

K obravnavi domoljubja/patriotizma sodobni politični geografi, po izkušnjah iz prve polovice 20. stoletja, pristopajo zelo previdno. Izvor domoljubja vidijo teoretiki v opustitvi lojalnosti cesarju/kralju (v pogosto večnacionalni državi) in zaprisegi/zavezanosti³ posameznika narodu, iz katerega izhaja oziroma katerega kulturo živi (identiteta). Z Nicolasom Chauvinom, baje Napoleonovem vojaku (1803–1815), ki je kulturo francoskega naroda izpostavljajal pred vsemi drugimi, so se iz domoljubja oblikovali tudi prvi koraki v smeri iredentizma, fašizma, nacionalizma (nacizma). Za izrazito gorečnost v izpostavljanju/zagovarjanju lastnega naroda pred drugimi (kot npr. v volilnem sloganu sedanjega ameriškega predsednika Donalda Trumpa »America First«) se v državah z demokratično družbeno ureditvijo srečujemo z besedo »populizem«. Eden vodilnih političnih geografov Ansi Paasi ga prepozna pod imenom »banalni nacionalizem« (Koch in Paasi, 2016). Biti »populist« namreč pomeni, da ob verbalnem patriotizmu oseba ali večja skupina ljudi/stranka meni, da razpolaga z zveličavnimi rešitvami problemov, obenem pa do določene mere podcenjuje načine življenja in ustvarjalnosti drugih narodov in njihovih demokratičnih ureditev ter pogosto tudi zaničuje stališča drugače, liberalneje mislečih sodržavljanov. Ob gorečem zagovarjanju domoljubja so narodi oziroma njihovi voditelji v povečevanju identitete, kulture in drugih atributov lastnega naroda v preteklosti pogosto zašli. Razmejitev domoljubja in nacionalizma je Johanes Rau, nekdanji nemški predsednik (1999–2004), opredelil takole: »Nikoli ne bi hotel biti nacionalist, patriot pa vedno. Patriot je nekdo, ki ljubi svojo domovino/očetnjo (nem. Vaterland), nacionalist pa tisti, ki domovino/očetnjo drugih zaničuje.« (Kirchbach, 2016).

Posebno zapleteno in skrb vzbujajoče je, če se – ob verbalnem negiranju dosežkov drugih kultur/narodov – pojavi zahteva po njihovem teritoriju. Tu ima geografija, kot kompleksna veda, pomembno vlogo. Sosednji narodi so izražali skozi zgodovino 20. stoletja interes po ozemljih s slovenskim življenjem in ga (obdobno) tudi udejanjili. Gabriele d'Annunzio (1863–1938), italijanski iredentist (njihovo geslo: »Kjer so grobovi naših prednikov, tam je naša domovina.«), je v kaosu po prvi svetovni vojni z majhno skupino somišljenikov zasedel dobršen del nekdanjih cesarsko-kraljevih dežel Avstro-Ogrske in s tem ustvaril temelje, da so mirovne pogodbe

Domoljubje oz. patriotizem pojmuje mo geograf in tudi na splošno kot lojalnost do države, v kateri živimo, do njene družbene ureditve in kot spoštovanje sedanjih in preteklih enkratnosti naroda, katerega identiteta nam je vcepljena.

2 Po slovenskem slovarju sopomenk gre za sopomenki.

3 Zapisega slovenskega vojaka: »Slovesno prisegam, da bom branil samostojnost, neodvisnost, svobodo in ozemeljsko celovitost svoje domovine Republike Slovenije ter vestno in odgovorno izvrševal dolžnosti pri njeni obrambi.«

v 20. stoletju do današnjega dne prepuščale zaokrožena, s Slovenci poseljena območja Italiji. Ameriški učbenik geografije za visoke šole (Harm de Blij, 1990) je kot primer »zmernega iredentizma« navajal, med drugimi, tudi jugoslovanske diplomatske pritiske na Avstrijo po uresničitvi 7. člena avstrijske pogodbe, ki ga v prid slovenski manjšini na Koroškem takrat leta (še) ni udejanjila. Po podpisu neuresničenega dogovora premierjev obeh držav (I. Račan, J. Drnovšek) o demarkaciji meje med državama leta 2001 je hrvaški sabor sprejel stališče, »da namerava Slovenija »ukrasti« nekaj več kot 200 km² hrvaškega morja in da že poseduje nekaj hrvaških kopenskih ozemelj«. Za Hrvaško tudi evropska arbitražna odločba o meji iz leta 2017 ni bila merodajna. In to ob dejstvu, da ima Slovenija 48 km morske obale, Hrvaška z otoki pa 5.835 km morske obale (1.777 km v kopenskem delu). Tu se zdi, da je umestno citirati besedilo dela slovenske himne: »Naj žive vsi narodi, ki hrepene dočakat dan, da prepri iz sveta bo pregnan ...«

Temelji za domoljubje v Sloveniji

Učitelj geografije bi moral znati izpostaviti izjemnost naravno-kulturnega poslanstva skupnosti, ki ji pripadamo in ki jo bogati evropska, v stoletjih utemeljena kultura in sodobna, svetovna družba narodov. Naravna izjemnost Slovenije, kot temelj domoljubja, je izpostavljena v sorodnem članku v tej reviji. Geografsko enkratno in redko primerljivo vizualno in prostorsko bogastvo naše dežele/države pa plemeniti tudi širše in ožje razumljeno družbeno-geografsko bogastvo. Območje Slovenije je stičišče štirih fizično-geografskih makroregij Evrope, obenem pa tudi preplet štirih »svetovnih kultur«: slovanske, romanske, germanske in ugrofinske. Ponosni smo lahko na dediščino in izraznost le-teh v podobi kulturne krajine (npr. njive v progah, celki, kozolci, vinorodne terase, planine ...), v urbanizmu in arhitekturi (npr. romanska in germanska struktura mest, panonske vasi, gradovi ...), v umetnosti in znanosti (prenos znanja iz tujine in obratno), v izrazju duhovne pripadnosti v prostoru (npr. taborske cerkve, verski objekti treh krščanskih veroizpovedi, samostani ...), v umetniški (npr. v slikarstvu, ustvarjanju arhitektov ...), izumiteljski (npr. v tehniki potovanja v vesolje, v morski plovbi ...) ter kulturni (npr. poetov/literatov/režiserjev ...) in športni dejavnosti (npr. alpinizem in inovativno smučanje, npr. Mt. Everest ...). Vse to enkratnost nam priznavajo (tudi) drugi narodi! Redkokje v Evropi je izrazje dediščine in sodobnega »ljudskega zagona« tako bogato in prepleteno

kot v Sloveniji. Učitelj geografije, v želji da bi vcepil domoljubje v srca učencev in dijakov, mora v podrobnostih poznati kompleks vsebin in predvsem procesov, ki so in še ustvarjajo današnjo podobo domovine – Slovenije.

Mednarodne primerjave dokazujejo, da ni samoumevno, da Slovenci kot narod živimo v suvereni državi, kot delu Evropske unije (EU), v kateri vladavina prava utemeljuje ideje »francoske revolucije«: svoboda, enakost, bratstvo. Smo kot država zastopani med 193. članicami Združenih narodov (UN), slovenščina je priznana v mednarodni skupnosti (na svetu je po oceni UNESCO 7.117 jezikov), smo eden redkih narodov s svojo državo, saj 293. večjim narodom ta pravica (še) ni bila dana. Spomnimo se, poleg desetih drugih narodov, samo stoletnih neuspešnih prizadevanj Kurdo po lastni državi. **V mladi demokratični državi, kjer smo še pred nekaj desetletji vzgajali domoljubje do druge, večnacionalne države – (socialistične/komunistične) Jugoslavije in kjer je ta večinsko s Slovenci poseljen prostor pred tem pol tisočletja izražal lojalnost do dunajskega dvora (in zanj prelival kri), je graditi patriotizem na nacionalni ravni težko.** V vrednote in danosti, na katere je demokratična slovenska država ponosna, pa bi moral učitelj znati prepričati tudi rezidente neslovenske narodnosti in slovenske državljane, katerih korenine izhajajo od drugod. Ustava posebej izpostavlja tri državotvorne narode Slovenije – torej tudi Madžare in Italijane; po podatkih OECD pa predstavljajo v tujini rojeni državljani Republike Slovenije 17 % delež prebivalstva – na 4. mestu v Evropi, za Luksemburgom (49 %), Avstrijo (21 %) in Švedsko (19 %) (Domovina, 2019). Zato velja v razredu s pojmom »domoljubje« previdno ravnati, da ne bi zašli na vsebinska področja, kjer ne bi znali razmejiti le-tega od šovinizma in nacionalizma (populizma). Podkrepim lahko napotek o previdnem ravnanju s čustvom »domoljubje« s primerom osebnega neuspeha v izobraževalnem procesu. Ko sem študente turizma na Visoki šoli za turistične študije v Portorožu leta 1993 nagovoril, da bi na začetku predavanj zapeli državno himno (po vzoru iz ZDA, od koder sem se takrat vrnil), sem bil deležen začudenih pogledov in spraševanj, »zakaj je to potrebno?« in »čemu to služi?«. Kot slovenska diaspora imajo tudi številni rezidenti Slovenije »dve domovini«.

Sodobno domoljubje spoštuje demokracijo in vladavino prava. Ko je po razpadu države (»dissolution«) nekatere jugoslovanske učitelje, ki so poučevali na ameriških univerzah, zunanje ministrstvo povabilo na krajši posvet v

V mladi demokratični državi, kjer smo še pred nekaj desetletji vzgajali domoljubje do druge, večnacionalne države – (socialistične/komunistične) Jugoslavije in kjer je ta večinsko s Slovenci poseljen prostor pred tem pol tisočletja izražal lojalnost do dunajskega dvora (in zanj prelival kri), je graditi patriotizem na nacionalni ravni težko.

Washington, so ameriški visokošolski kolegi med vrednotami, na katerih velja graditi domoljubje, predvsem poudarili slednje, t.j. vladavine prava. To pomeni spoštovati ustavo in zakone ter gojiti zaupanje v demokracijo, ki zagotavlja svobodo in enakost ter oblikuje odgovornost do institucij države in na demokratičnih volitvah sprejetih odločitev. Slaba tri desetletja po osamosvojitvi se zaskrbljenost zaradi neozaveščenosti mlade slovenske populacije do teh demokratičnih postulatov stopnjuje. V dveh spletnih priročnikih so zbrani napotki, kako privzgojiti ljubezen do domovine/države in njene dediščine mladim rodovom. V obeh je **osamosvojitve** temeljni postulat domoljubja. V »Zakaj in kako praznovati v šoli?« (Prebilič, 2014) se avtorji posvetijo dvema osamosvojitvenima praznikoma (25. junij, 26. december) in osrednjemu kulturnemu prazniku (8. februar). V koledarskem letu praznuje slovenska država 12 dogodkov. V »Vzgoji za ljubezen do domovine in države« (Avšič, 2019) prevladujejo prispevki o slovenskem jeziku in kulturi (24), etnološke vsebine (11), mikro-regionalna tematika (7), spodbujanje aktivnega državljanstva (5) in kreiranje ljubezni do zgodovinskih in geografskih vsebin (5) – kot temeljih domoljubja. V obeh priročnikih pa manjkajo razprave (z izjemo treh), ki bi podrobneje analizirale (domoljubni) odnos Slovenije do sorojaki poseljenih ozemelj

v sosednjih državah in slovenski diaspori. Z vprašanjem, kako oblikovati čustveni odnos do sorepublik in kraljevin v EU, se ukvarja le en članek.

Dve domovini: dežele srca, dežele življenja

V svoji pedagoški in raziskovalni karieri sem se – po zaslugi mentorja, prof. dr. Vladimirja Klemenčiča – posvečal tudi družbeno-geografski problematiki Slovencev v Avstriji in Nemčiji ter v ZDA. V obeh primerih sta bili socialno-geografski kategoriji »delo« in »prostočasno udejstvovanje« vezna člena v seznanjanju s to tematiko. Sedem let (1982–1989) sem spremljal skupine maturantov Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu na maturantskem izletu po Jugoslaviji. Vedno znova me je presenečala njihova trdno zasidrana slovenska zavest in pripadnost Republiki Avstriji. »Sem zaveden Slovenec in ponosen avstrijski državljani!« je bila značilna izjava absolventa te srednješolske ustanove. Kmalu za tem se je taisti maturant kot nabornik pridružil avstrijskim obrambnim silam⁴ in/ali kot mladi uradnik⁵ avstrijski državi z zaprisego izkazal lojalnost. Obenem je bil taisti uradnik v prvih vrstah demonstracij, ki so



Springfield, Missouri: 30. 9. 1990. Dr. Anton Gosar pred lastnim predavateljskim kabinetom na Missouri State University, Springfield, Mo. v ZDA (z zemljevidom sveta osredotočenim na lokacijo Slovenije).

4 Zapisega avstrijskega vojaka: »Prisegam, da bom z orožjem varoval svojo domovino, Republiko Avstrijo, in nje prebivalstvo. Spoštoval bom zakone in zakonodajno oblast, obenem pa bom v nameri služiti Republikli Avstriji in avstrijskemu ljudstvu z vsemi svojimi močmi vestno, točno in pravočasno izpolnjeval ukaze svojih nadrejenih.«

5 Dolžnost vseh v sosednji Avstriji zaposlenih državnih uslužbencev (tudi učiteljev!) je, da pred nastopom službe podajo zaprisego, ki se glasi: »Prisegam nezlomljivo zvestobo Republikli Avstriji ob upoštevanju njene ustave in vseh drugih zakonov ter s tem obljubljam, da bom izpolnjeval obveznosti, ki iz njih izhajajo.«

zahtevale npr. dvojezične krajevne napise in vse, po državni ustavi predpisane manjšinske zakone. »Državoljubje« mladih slovenskih Korošcev gre morda v tistem obdobju razložiti tudi z dejstvom, da je bila matica naroda vpeta v državo s pomanjkljivo demokracijo. Vedno pa je bil med intelektualci slovenskega porekla v Avstriji, navkljub omenjenemu, zaznati ponos, da so del širše slovanske kulture oz. skupnosti.

Osamosvojitve Slovenije (1991), članstvo v EU (2004), vključenost v schengenski prostor in v območje, kjer se evro uporablja kot plačilno sredstvo (2007), so razrahljali rahlo nezaupanje Slovencev na Koroškem do predhodne državne tvorbe, v kateri se je nahajalo srce naroda. Koroški Slovenci so mlado državo (in Ljubljano) sprejeli kot središče narodove kulture, sočasno pa je zavzemanje za tesnejše medkulturno in gospodarsko sodelovanje na območju alpsko-jadranskega prostora postala premisa tamkajšnje politike in visokošolske sfere. A domoljubje do matice naroda ni tako veliko, da bi jo kovali v zvezde. Njihovega priznanja pa je npr. deležna vsakoletna bovška poletna šola jezikov, kjer študenti iz 6 univerz v 4 državah poleg jezika spoznajo še geografska, zgodovinska in etnološka vprašanja tega prostora. Šolo je leta 1993 zasnoval slovenski Korošec, zgodovinar Andreas Moritsch s celovške univerze. To pa je bila le ena od številnih iniciacij sodelovanja (tudi) v alpsko-jadranskem prostoru. Sledila je npr. kandidatura za zimske olimpijske igre 2006 »Senza Confini«; izvedeno je tesnejše sodelovanje turističnih podjetij na območju tromeje Italije, Slovenije in Avstrije itd. Prisotnost slovenske (zamejske) iniciative oziroma »mladostna zagnanost« ni ostala neopažena večinskemu prebivalstvu te avstrijske dežele. Zvezno gimnazijo za Slovence v Celovcu obiskuje vedno več dijakov iz nemško-govorečih družin Koroške, pridružujejo se jim tudi rezidenti Slovenije. Sugestija, da bi v tem prostoru zasnovali evroregijo, po vzoru meja med »staro« in »novo« Evropo, je padla v vodo zaradi blokade Slovenije. Odnos matice naroda v Republiki Sloveniji je namreč (obdobno) paternalističen in nekonsistenten. Denimo: namesto da bi Nobelovo nagrado za literaturo, ki je bila leta 2019 dodeljena po materi slovenskemu Korošču Petru Handkeju, priznali (tudi) za »svojo/našo«, smo se raje pridružili tistim, ki so avtorja številnih, (tudi) nam všečnih knjig (Slovenija oz. Društvo slovenskih pisateljev, Vilenica itd. so mu podelili 7 priznanj; prevedel je večje število knjig slovenskih avtorjev in s tem slovensko literaturo postavil na (germanski) zemljevid sveta) vrednotili le prek njegovega (sicer napačnega) občasnega političnega delovanja, povezanega s, kot poprej omenjeno,

slovensko-koroškem »občudovanjem« širše slovanske skupnosti (Wieser, po Maličev, 2020). Tudi Napoleona je večina Evropejcev zavračala (in ga z vojaško silo premagala), a smo sredi Ljubljane »njegovemu delu« postavili spomenik.

Po rodu in/ali koreninah (geografiji!) čuteče Slovence srečujemo v številnih deželah sveta. Prva in naslednja generacija emigrantov v veliki meri ohranja stik z izvornim okoljem, naslednje generacije pa ga praviloma na novo odkrivajo. *Domoljubje pogosto gojijo izključno na melanholični ravni iz obdobja, ko so rodno grudo zapustili, oziroma na podlagi pripovedovanj starejših generacij.* Izseljenci iz političnih razlogov (so) osamosvojitev in z njo demokracijo v Sloveniji idealizirali; nekateri, predvsem preganjani intelektualci, so se odločili vrniti se, druge slovanske družine, poleg vsakoletnega krajškega obiska domovine po srcu, mlajše sorodnike usmerjajo, ob podpori vlade RS, v daljše bivanje in učenje jezika. Evropski ekonomski migranti so (bili) praviloma redno v stiku z domačim okoljem, presežke v tujini so investirali v obrat in/ali zasebno nepremičnino, ki pa je, v kolikor se niso vrnili kmalu po osamosvojitvi, mentalno in stvarno vedno bolj oddaljena lokacija družinskega interesa. *Domoljubje je osredotočeno na pokrajinsko podobo domačega kraja/pokrajine in počitniški obisk destinacije.* Omenjena investicija postaja neke vrste »vikend« ali videno kot prebivališče za čas upokojitve. Na podeželju so mnoge hiše naprodaj. Sodobno slovensko emigracijo (2018: 9.871 oseb) karakterizira izseljevanje na območja bivše skupne države zunaj EU (36 %), v Avstrijo (25 %), Nemčijo (19 %), Hrvaško (7 %), Veliko Britanijo in prekomorske države (8 %) (Rupar, 2018). Ankete in intervjuji z izseljenci, rojenimi v Sloveniji, govorijo v prid temu, da so v stalnem informacijskem stiku z domovino. Čustvo, ki bi mu lahko rekli »zmerno domotožje«, jim narekuje, da se enkrat ali nekajkrat na leto oglasijo v domovini. Nekateri iz povsem osebnih razlogov, drugi tudi iz službenih/gospodarskih. Zanimiva so mnenja intelektualcev, denimo mlajših slovenskih učiteljev na ameriških ali avstralskih univerzah, da Slovenije ne pogrešajo, da pa ne bi poiskali delovnih mest tako daleč, če jim dohodki in delovna opravila ne bi omogočili vsaj dva- do trikratnega obiska »domovine srca« na leto. Od nekaterih diplomiranih geografov ljubljanske in primorske univerze, ki so se odločili izseliti se in si najti delovno mesto v oddaljenih deželah, prejemam pisma hvale za prejeto izobrazbo, ki jim je omogočila ugledno zaposlitev in ohranjanje trdnega stika z domovino. Tudi to izraža določeno stopnjo domoljubja, ki ostaja pogosto prezrto.

Enkratno podobo Slovenije so v svet zanesli posamezniki, ki niso bili nujno po maternem jeziku, identiteti ali po geografskem izvoru iz Slovenije. Geografija je prva, ki spoznava, da so Slovenijo na svetovni zemljevid postavljali tudi ljudje, ki se niso čutili (samo) Slovence oziroma so identiteto delili z drugim poreklom oziroma čustvom. »Zemljevid slovenskih dežel« (orig. »Zemljovid slovenske dežele in pokrajin«) je leta 1855 natisnil Peter Kozler, kočevski Nemec, ki je bil eden od temeljev kasnejšega gibanja in zahtev za Zedinjeno Slovenijo. »Slava vojvodine Kranjske« J. V. Valvasorja je izšla v nemškem jeziku. Celjanka Alma Karlin, pisateljica in ena redkih zgodnjih svetovnih popotnic, je pisala v svetovnih jezikih. Čeh Jožef Ressel je leta 1828 v drugi domovini (Ljubljani/Trstu) izumil/patentiral ladijski vijak (propeler). Friderik Pregl, slovensko-avstrijski zdravnik in kemik je razvil metodo za kvantitativno organsko mikroanalizo in leta 1923 prejel Nobelovo nagrado za kemijo. Vseh v preteklosti po srcu ali koreninah zaslužnih za slovensko prepoznavnost, in s tem za naš ponos(!), tu ne gre predstavljati, saj si učitelj geografije sam lahko izbere osebnost, ki jo velja/želi predstaviti in njegov življenjepis geografsko in vsebinsko uokviriti (Prešeren, Plečnik, Stefan, Miklošič, Kobilca, Mavretič, Avsenika in drugi). Tudi ne gre zanemariti današnje junake slovenskega porekla, tiste iz športne scene in zunaj nje, ki (lahko) navdušijo mlade generacije. Ne gre prezreti dva Američana s slovenskimi koreninami – astronautko Sunito Williams, ki je na mednarodni vesoljski postaji dvakrat, leta 2006 in 2012, degustirala kranjsko klobaso in Joeja Sutterja (1921 - 2016), ki je leta 1970 oblikoval največje potniško letalo tistega časa, dvonadstropni Boeing B - 747.

Selektivno lahko domoljubje enačimo tudi z dediščino, ki so jo na našem ozemlju zasnovali/zapustile duhovne/politične institucije, ki so delovale na območju Slovenije (in širše). Geograf bo izpostavil odtise tistih, ki se odražajo v zasnovi mest in podeželja ter gospodarske dejavnosti in so značilnost slovenskih pokrajin. Za primer lahko n.pr. služijo:

- a.) konjeniški park Kobilarne Lipica, kjer spoznavamo "antropogeni kras", katerega raznovrstne značilnosti srečujemo tudi v kraškem sosedstvu;
- b.) visokogorske planote Jelovice, Pokljuke in Mežaklje, kjer so zaradi železarstva (fužine, ogljarstvo) avtohtone gozdove listavcev nadomestili iglavci in planine;
- c.) gradovi in verski objekti, ki so zgrajeni na vzpetinah primernih za obrambo,
- d.) železniške proge, ki so sledile potrebam takratne tehnologije (premog, voda; npr.

- železniška proga Celje - Ljubljana) in/ali so bile rezultat strateških razmišljanj;
- e.) obrati za pridobivanje električne energije (Krško, Šoštanj, dravske elektrarne) s katerimi so bili povezani razvojni načrti takratne dobe;
- f.) zasnova glavnega mesta Slovenije, ki jo turističnik vodnik Lonely Planet prepoznavna kot "Salzburg of the South";
- g.) preobrazba spodnje Vipavske doline (mesto Nova Gorica) in Koprškega Primorja (pristanišče Koper, železniška proga) po določitvi italijansko-jugoslovanske meje po II. svetovni vojni; itd..

Naša vzporedna domovina je že več kot četrto stoletje Evropska unija, ki ima, poleg nas, v svojem okrilju 26 držav kontinenta in pol milijarde prebivalstva. Evrobarometer, statistični urad te večnacionalne skupnosti, vestno spremlja privrženost/naklonjenost tej ustanovi. V članicah je identiteta prebivalcev s to našo »drugo domovino« različno sprejeta. Iz rezultatov raziskave za leto 2018 je moč izluščiti, da kar četrtnina prebivalcev Luksemburga, Litve in Madžarske daje izrazito prednost identiteti EU, v 9/10 primerov – na Portugalskem, Hrvaškem, Finskem, Nizozemskem, Cipru, na Češkem in v Grčiji ostaja nacionalna identiteta brez konkurence. Državljeni Slovenije so glede odnosa do »identitete EU« izraziti predstavniki sredinskega tabora držav te skupnosti: 14 % rezidentov RS je na EU zelo navezanih; 43 % prebivalcev Slovenije čuti zmerno navezanost, 33 % pa zelo skromno navezanost na EU; desetina prebivalcev Slovenije zavrača EU kot sekundarno domovino. Kot pri nas, je le nekaj več kot tretjina prebivalstva EU do neke mere skeptična do te skupnosti, več kot polovica pa ji pritrjuje (European Commission, 2019). To, da več kot desetina prebivalcev Slovenije (in v povprečju tudi EU) daje, v razmerju z nacionalno, prednost identiteti EU, predstavlja nov izziv pri oblikovanju domoljubja v geografiji. Učitelju pri tem lahko pomaga poznavanje odtisov Slovencev v Evropi skozi zgodovino (in v sedanjosti) in odtisov nam sosednjih narodov v naši prostorski stvarnosti. Glede na dejstvo, da so to odtisi štirih svetovnih kultur v okviru štirih makroregij Evrope, je to lahko tudi povezava s predmeti, ki spodbujajo turizem v lokalnem okolju.

Sklep

Mlada država, v kateri je simpatija (vsaj dela srednje in starejše generacije) do nekdanje večnacionalne federacije še prisotna (»jugonostalgija«) in kjer se suverenost in

patriotizem utrjujeta v vzporedni, drugi domovini – Evropski uniji, je izobraževanje za nacionalno domoljubje izjemno težko. Obenem internet in njegove platforme, ki so sprva delovale povezovalno, sčasoma vplivajo razdiralno na politiko in družbo ter dojemanje domoljubja. Vplivi angloameriške in evroglobalizacije (projekt Erasmus, odprte meje, spletna trgovina ...) vdirajo v domove šolajoče mladine. To povzroča nemir in nelagodje predvsem v nacionalnih okoljih, ki so se šele pred kratkim izvila iz okovov večnacionalnih držav (Sovjetske zveze, Češkoslovaške, Jugoslavije). Nacionalne izobraževalne ustanove v teh okoljih dojemajo domoljubje stereotipno, klasično – bolj kot politični projekt prepričevanja oziroma ločevanja »našega« od »njihovega«. Pravilneje bi bilo **vgrajevanje izjemnega in enkratnega**, ki ga lastna domovina nudi/ima, v tradicijo (evropske) družbe oziroma v širšo evropsko naravno- in kulturnogeografsko stvarnost/pestrkost.

S problemi patriotičnega izobraževanja se srečujejo v mnogih državah. Izkazovanju (sodobnega) domoljubja sem bil v Nemčiji in Združenih državah Amerike pogosto priča. Medtem ko je v slednji izražanje patriotičnih čustev na javnih mestih povezano s tradicijo ustave, blagostanja in militarizacije, je v Nemčiji izkazovanje domoljubja vezano na filozofsko misel, ki izhaja iz grško-rimske oziroma krščanske kulturne tradicije. Na mnogih strokovnih, tudi geografskih konferencah v tej državi sem prisostvoval uvodnemu nagovoru, povedanem/prebranem v nekaj stavkih in v katerem so interpreti povzeli misli/zapise »kulturnikov naroda« (npr. Kanta, Schillerja, Manna idr.). V ZDA so začetek študijskega leta na univerzah, proslavljanje obletnic zasebnih ali državnih institucij pa tudi vsaka športna prireditev povezani z ritualom, ki zaznamuje zavezanost domovini: himna, zastava/e, vojaki. (Nad prisotnostjo vojaškega odreda pri praznovanju 100. obletnice Univerze v Ljubljani 2019 so se mnogi udeleženci in gledalci zmrdovali.) Navedena glorifikacija domovine v učilnicah ameriških univerz nima mesta, prej nasprotno.

Po mojem vedenju, zbranim na podlagi omenjenih zbornikov, učitelj geografije v Sloveniji poglobljeno in z ljubeznijo izpostavlja lokalne enkratnosti neposrednega, domačega okolja. Za krepitev domoljubja na regionalni in jezikovni ravni se nam v Sloveniji zato ni potrebno bati. Podobno lahko velja tudi za nacionalne naravnogeografske posebnosti države: dinarskokraške in alpske pokrajine. Problematika geografije (nacionalnih)

kontaktnih prostorov je v znanju diplomantov geografije znatno šibkejša od poznavanja osrednjeslovenske regije (»Kranjske«), posebno izstopa v tem pogledu posplošeno/stereotipno znanje o kulturni krajini Prekmurja in Primorske. V razlagi učitelja geografije v razredu pogosto izostaja »Slovenec« v širšem domovinskem kontekstu in v mednarodnem okolju. Očitno je, da je v visokošolskem izobraževanju problematika izseljenstva (vključno z neustreznim izrazom »zdomstvo«) porinjena v roke zgodovini, zgrešena uporaba pojma »zamejstvo« (namesto »Slovenci v Avstriji/Italiji/na Madžarskem«) pa postavlja to vsebino, tudi v geografiji, pogosto v podrejen položaj. Za učitelja geografije v osnovni in srednji šoli bi bilo – v želji po utrjevanju domoljubja – pomembno uvesti predmet historična geografija (v širšem političnogeografskem oziroma antropološko-nacionalnem kontekstu), za kar se je neuspešno zavzemal že pokojni profesor Igor Vrišer.

Viri in literatura

1. Ašič, E., ur. (2019). Vzgoja za ljubezen do domovine in države. Mednarodna konferenca, Društvo katoliških pedagogov Slovenije, Radlje ob Dravi, str. 459.
2. Bojc, S. (2020). Slovenija, moja dežela ... v vojni z virusom, Delo: Kult (17. aprila 2020), Ljubljana, str. 11.
3. Culver, G. (2017). Patriotism, Nationhood and Globalisation. *Quadrant* Vol. 66, št. 5 (30. 5. 2017), str. 36–43. Splet: <https://search.informit.com.au/documentSummary;dn=795179125174879;res=IELLCC>.
4. Domovina (2019). Slovenija po deležu v tujini rojenih prebivalcev četrti v EU. Prihajajo v glavnem moški. Uredništvo Domovine (19. 9. 2019), str. 4. Splet: <https://www.domovina.je/slovenija-po-delezu-prebivalcev-rojenih-v-tujini-tretja-v-eu-prihajajo-v-glavnem-moski/>.
5. European Commission (2018). Standard Eurobarometer 89 – Spring 2018: European Citizenship: Fieldwork. Kantar Public, Brussels, str. 90. Splet: <https://www.google.com/search?client=safari&rls=en&q=howm+many+peopl+share+EU+i+identity&ie=UTF-8&oe=UTF-8>.
6. Koch, N., Paasi, A. (2016). Banal Nationalism: 20 Years on Re-thinking, re-formulating and re-contextualizing the concept. *Political geography* 54, Elsevier, str. 1–6.
7. Maličev P. (2020). Avtor in založnik Lojze Wieser. Intervju: »Vse, kar Handke počne z jezikom, je iskanje medsebojnega razumevanja«. Delo: Sobotna priloga (18. 4. 2020), Ljubljana, str. 26–28.
8. Prebilič, V., ur. (2014). Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli. Priročnik za učitelje osnovnih šol. Zavod RS za šolstvo, Ljubljana, str. 82. Splet: <https://www.zrss.si/pdf/>

ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf.

9. Rupar, A. (2018). Lani se je izselilo za celo Postojno Slovencev. SiolNET: Novice (28.8. 2018). Splet: <https://siol.net/novice/slovenija/iz-slovenije-so-se-nekoc-izseljevali-tuji-drzavljeni-zdaj-se-slovinci-476222>.
10. Von Kirchbach, H.-P. (2016). Patriotismus: Definition eines zu Unrecht diskreditierten Begriffs, Bundesakademie für Sicherheitspolitik, Berlin, str. 6.
11. Woytila, K. (2005). Memory and Identity: Conversation at the Dawn of the Millennium, Rizzoli, Milano, str. 192.



Slovenija – moja dežela. Oglaševalska akcija iz 80. let prejšnjega stoletja v Sloveniji, katere naročnik je bila Gospodarska zbornica Slovenije.

V okviru projekta »Slovenija – moja dežela« je Studio Marketing (dnevnik Delo) leta 1983 zasnoval slogan, ki naj bi turiste usmeril v počitnikovanje v manj znanih slovenskih pokrajinah. Fotografija Logarske doline, z v studiju oblikovanim napisom »Dobrodošli, Welcome ...«, je zaključni del kratkega, za TV pripravljenega promocijskega filma. Geslo je bilo sprejeto v večnacionalni Jugoslaviji kot izraz nacionalističnih teženj takoj za tem, ko so bili natisnjeni tudi veliki oglasni panoji z izstopajočim obrisom Slovenije na zemljevidu sveta.

Vir: Plahuta - Simčič, V. (2017). *Slovenija od dežele do države*. Knjiga Boža Repeta in Darje Kerec o živahnih osemdesetih, ko je razpadla Jugoslavija in se budila slovenska nacionalna zavest. Delo (22. 5. 2017), str. 22. Splet: <https://www.delo.si/kultura/knjiga/slovenija-od-dezele-do-drzave.html>.